

سید حسن مدرس

زادروز ۱۲۸۷ق

زادگاه اصفهان

درگذشت ۲۷ رمضان ۱۳۵۶ق (۱۰ آذر ۱۳۱۶ش)

آرامگاه ایران، کاشمر

محل تهران

زندگی

استادان سید محمد باقر درچه ای، جهانگیر

خان قشقایی، سید محمد

فشارکی، میرزا حسن شیرازی، شریعت

اصفهانی.

شاگردان مهدی الهی قمشه ای، میرزا ابوالحسن

شعرانی، سید مرتضی پسندیده، بدیع

الزمان فروزانفر

نقش‌های مجتهد، سیاستمدار.

برای دیگر کاربردها مدرس (ابهام‌زدایی) را ببینید.

سید حسن مدرس (۱۲۴۹ش-۱۳۱۶ش) فقیه و سیاستمدار شیعی بود. مدرس از علمای اصفهان در دوران مشروطه بود که به حمایت از مشروطه‌خواهان پرداخت. وی در دوره دوم مجلس، از طرف فقها به‌عنوان یکی از مجتهدانی تعیین شد که طبق قانون اساسی مشروطه می‌بایست بر هماهنگی مصوبات مجلس با شرع اسلام نظارت داشته باشند. او از دوره سوم تا دوره ششم نیز برای چهار دوره نماینده مردم تهران در مجلس شورای ملی بود. در دوره جنگ جهانی اول، کمیته دفاع ملی را تشکیل داد و به قم مهاجرت کرد. سید حسن مدرس با اقدامات رضاخان مخالفت می‌کرد. رضاخان او را تبعید کرد و به شهادت رساند. در ایران دهم آذر، به مناسبت شهادت او، به نام «روز مجلس» نامگذاری شده است.

محتویات

زندگی نامه و تحصیلات

تدریس

آثار

فعالیت‌های سیاسی

دوران قاجار

دوره پهلوی

مدرس و کابینه سید ضیاء طباطبایی

مخالفت با رضاخان

تبعید و شهادت

بازسازی آرامگاه مدرس

پانویس

منابع

زندگی نامه و تحصیلات

سید حسن مدرس در سال ۱۲۸۷ق/۱۲۴۹ش در روستای سراه، از توابع شهرستان اردستان در استان اصفهان متولد شد. پدرش سید اسماعیل طباطبائی امور شرعی مردم آن روستا را به عهده داشت. سید حسن بعد از تحصیلات مقدماتی و به منظور

آثار رساله‌ای در لزوم و عدم لزوم قبض در موقوفه، اصول تشکیلات عدلیه با (همکاری دیگران)، کتابی در باب استصحاب (در علم اصول)، تعلیقه بر کفایه الاصول آخوند خراسانی.

حسن مدرس سمت چپ تصویر، در کنار علمای اصفهان در مدرسه علمیه صدر

ادامه تحصیل علوم دینی، در سال ۱۲۹۸ق نزد جدش سید عبدالباقی، به مدت ۱۳ سال در حوزه علمیه اصفهان مشغول تحصیل شد. مقدمات ادبیات عرب، منطق و بیان را نزد اساتیدی چون میرزا عبدالعلی هرنندی آموخت. با ملامحمدکاشی کتاب شرح لمعه در فقه و پس از آن قوانین و فصول را در علم اصول تحصیل کرد. از میرزا جهانگیر خان قشقایی عرفان و فلسفه آموخت. [۱] در درس سید محمد باقر درجه‌ای و شیخ مرتضی ریزی شرکت کرد و به درجه اجتهاد رسید. [۲]

در شعبان ۱۳۱۱ق/۱۲۷۲ش وارد نجف و با شیخ حسنعلی نخودکی اصفهانی هم‌حجره شد. [۳] در درس سید محمد فشارکی و شریعت اصفهانی شرکت نمود و درس‌های خود را با سید ابوالحسن اصفهانی و سید علی کازرونی مباحثه می‌کرد. مدرس به هنگام اقامت در نجف روزهای پنجشنبه و جمعه هر هفته کار کرده، درآمد آن را در پنج روز دیگر مصرف می‌کرد. [۴] پس از هفت سال اقامت در نجف و تأیید مقام اجتهاد او از سوی علمای نجف در سال ۱۳۲۴ق به اصفهان بازگشت. [۵]

تدریس

مدرس پس از بازگشت به اصفهان، صبح‌ها در مدرسه جده کوچک، فقه و اصول و عصرها در مدرسه جده بزرگ، منطق و شرح منظومه و در روزهای پنجشنبه نهج البلاغه را تدریس می‌کرد. [۶] با ورود به تهران درس خود را در ایوان زیر ساعت در مدرسه سپهسالار آغاز کرد. وی در (۲۷ تیر ۱۳۰۴ش) تولیت این مدرسه را به عهده گرفت و برای اولین بار طرح امتحان طلاب را به مرحله اجرا درآورد و به منظور حسن اداره این مدرسه، نظام‌نامه‌ای تدوین کرد و امور تحصیلی طلاب را مورد رسیدگی قرار داد و سعی در احیا و آبادانی روستاها و مغازه‌های موقوفه مدرسه کرد. [۷]

از معروف‌ترین شاگردان وی سید کمال‌الدین نوربخش دهکردی، محمد شریعت سنگلجی، میرزا ابوالحسن شعرانی، میرزا علی آقا شیرازی، مهدی الهی قمشه‌ای، بدیع الزمان فروزانفر، سید مرتضی پسندیده و جلال الدین همائی بودند. [۸]

آثار

- حاشیه بر کتاب النکاح محمد رضا نجفی مسجدشاهی.
- رساله‌ای در لزوم و عدم لزوم قبض در موقوفه.
- اصول تشکیلات عدلیه با (همکاری دیگران).
- کتابی در باب استصحاب (در علم اصول).
- تعلیقه بر کفایه الاصول آخوند خراسانی.
- رساله‌ای در ترتب (در علم اصول فقه).
- رساله‌ای در شرط متاخر (در اصول).
- دوره تقریرات اصول میرزای شیرازی.
- کتاب احوال الظن فی اصول الدین.
- شرح رسائل شیخ مرتضی انصاری.
- رساله‌ای در شرط امام و ماموم.
- رساله‌ای در عقود و ایقاعات.
- کتاب حجیه الظن (در اصول).

- زندگینامه [۱۷].
- شرح روان بر نهج البلاغه.
- رسائل الفقهیه، [۱۰][۱۷]

فعالیت‌های سیاسی

دوران قاجار

سید حسن مدرس وزیر کابینه موقت مهاجرین هنگام جنگ جهانی اول.

- در زمان مشروطه، مدرس به حمایت از جنبش مشروطیت برخاست و در کنار حاج آقا نورالله اصفهانی، برای تدارک و تقویت مشروطه‌خواهان کوشید. با اوج‌گیری جنبش مشروطه‌خواهی و دوران استبداد صغیر، مدرس به همراه حاج آقا نورالله، انجمنی با عنوان انجمن ملی تشکیل داد و خود به نایب رئیسی این انجمن انتخاب شد. وی با مشروطه‌خواهان بختیاری، مخفیانه در تماس بود و همکاری داشت. [۱۲]
- پس از فتح تهران و پیروزی مشروطه‌خواهان، مقدمات تأسیس دوره دوم مجلس شورای ملی فراهم و انتخابات به صورت عمومی برگزار و مجلس تشکیل شد. بر اساس اصل دوم متمم قانون اساسی مشروطه، باید پنج نفر از مجتهدان در مجلس حضور داشته و بر مصوبات مجلس به منظور عدم مغایرت آنها با احکام شرع نظارت داشته باشند. به این منظور مراجع نجف بیست نفر از مجتهدان از جمله مدرس را به مجلس شورای ملی معرفی کردند [۱۳] و مدرس هم بر اساس قرعه انتخاب شد. [۱۴]

- با تصویب مجلس دوم، کارشناسی به نام مورگان شوستر، به مدت سه سال به‌عنوان خزانه‌دار کل کشور استخدام و مشغول رسیدگی به امور مالی ایران شد، ولی از آنجاکه ادامه فعالیت وی، منافع و امتیازها و در نتیجه نفوذ سیاسی روس و انگلیس را نقض می‌کرد دولت روسیه در ذی‌حجه ۱۳۲۹ ه.ق با همدستانانی دولت انگلیس اولتیماتومی مبنی بر عزل مورگان شوستر و... صادر کرد و در پی آن، قشون روس وارد بندر انزلی شد و تا قزوین پیشروی کرد. مدرس نطق تنیدی در مجلس انجام داد و همین امر در رأی مخالف مجلس برضد اولتیماتوم موثر بود. [۱۵]
- وی در سومین دوره مجلس شورای ملی، افزون بر وظیفه نظارتی، نمایندگی مردم تهران را نیز بر عهده داشت. با شروع جنگ جهانی اول، ایران رسماً خود را به‌عنوان دولت بی‌طرف اعلام کرد، ولی نیروهای متفقین با نقض بی‌طرفی ایران، وارد خاک کشور شدند با پیشنهاد مدرس و موافقت مجلس، قرار شد گروهی از نمایندگان به منظور مخالفت با قوای متجاوز به قم مهاجرت کنند و یک دولت سایه در کنار دولت اصلی تشکیل دهند. بدین منظور بیست و هفت نفر از نمایندگان مجلس به همراه گروهی از رجال سیاسی و مردم عادی، تهران را به قصد قم ترک کردند. مهاجران در قم کمیته‌ای با عنوان «کمیته دفاع ملی» تشکیل دادند. اما قشون روس روانه قم شد و در پی شکست مهاجران، گروهی به همراه سلیمان میرزا و مدرس از راه کاشان به اصفهان و از راه کوه‌های بختیاری خود را به غرب ایران رساندند. در شعبان ۱۳۳۶ ه.ق با پایان یافتن جنگ اول جهانی، مدرس به همراه دیگر مهاجران پس از دو سال، به تهران بازگشت و در مدرسه سپهسالار به تدریس مشغول شد. [۱۶]

دوره پهلوی

مدرس و کابینه سید ضیاء طباطبایی

کابینه سید ضیاء طباطبایی شماری از رجال دولت و مجلس را برای جلوگیری از مقاومت و قیام احتمالی دستگیر و زندانی کرد. مدرس نیز در شمار زندانیان سیاسی قرار گرفت. او ابتدا در محل قزاقخانه قدیم برای چند روز زندانی شد، ولی بعدها او را به همراه شیخ حسین یزدی که سابقه دوستی خوبی با مدرس نداشت، به‌وسیله گاری پُست به قزوین تبعید و در آنجا زندانی شد. بعد از دولت سید ضیاء، مدرس به تهران بازگشت. [۱۷]

مخالفت با رضاخان

■ در مجلس چهارم، مدرس با قرارداد ۱۹۱۹م مخالفت کرد و مانع تصویب اعتبارنامه برخی از نمایندگان شد. [۱۸] در این دوران رضاخان در مقام وزارت جنگ در امور لشکری، کشوری و مالی، مداخله می‌کرد. مدرس در آغاز با سردار سپه مدارا کرد، ولی بعدها با اقدامات او مخالفت کرد. [۱۹]

■ رضاخان در انتخابات مجلس پنجم توانست با حمایت نظامیان، هواداران خود را وارد مجلس کند و در نخستین اقدام، تغییر رژیم سلطنتی ایران به حکومت جمهوری را در دستور کار قرار داد. مدرس برای آگاهی علما نامه‌های بسیاری درباره ماهیت جمهوری رضاخانی نوشت و به قم فرستاد. سردار سپه در پی سفری به قم بنا به خواست علما انصراف خود را از جمهوری به صورت رسمی اعلام کرد. چالش‌ها ادامه داشت و مدرس تنها راه چاره را استیضاح رئیس‌الوزراء تشخیص داد. وی در ۷ مرداد ۱۳۰۳ به همراه شش تن از نمایندگان، رضاخان را به دلیل سوء سیاست داخلی و خارجی، قیام و اقدام بر ضد قانون اساسی و حکومت مشروطه و نیز تحویل ندادن اموال مقصران به دولت استیضاح کرد. [۲۰] اما این اقدامات به جایی نرسید و سردار سپه رأی اعتماد گرفت. [۲۱]

■ صبح ۷ آبان ۱۳۰۵ش هنگامی که مدرس برای تدریس به سوی مدرسه سپهسالار رهسپار گشت، در خم کوچه‌ای از پشت سر و جلو و نیز پشت‌بام او را هدف گلوله قرار دادند اما مدرس با ترفندی جان سالم بدر برد. [۲۲]

■ در آبان ۱۳۰۶ش حاج آقا نورالله اصفهانی، عالم با نفوذ اصفهان، همراه شماری از روحانیان آن شهر در اعتراض به برخی برنامه‌ها و اقدامات رضاخان به قم مهاجرت کرد و از علمای سراسر کشور نیز خواست تا به منظور اعلام همدردی و اعتراض به رضاخان به قم مهاجرت کنند. مدرس اقدام آنان را تأیید و با آنها اظهار همدردی و همکاری کرد. [۲۳]

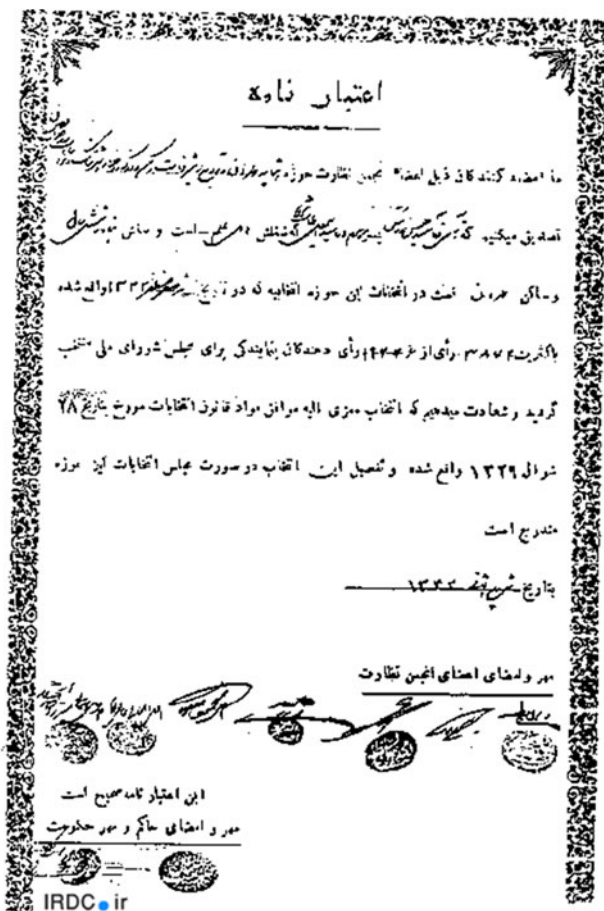
تبعید و شهادت

شامگاه ۱۶ مهر ۱۳۰۷ مرتب درگاهی، رئیس شهربانی تهران و همراهانش به منزل مدرس هجوم آوردند و وی را ابتدا به یکی از روستاهای اطراف مشهد و سپس به شهر دورافتاده خواف تبعید کردند. شهید مدرس در خواف در قلعه‌ای نظامی زندانی شد و تحت نظر شدید مأموران امنیتی قرار گرفت و ممنوع‌الملاقات شد. دوران تبعید او بیشتر از نه سال طول کشید. سرانجام غروب ۲۶ رمضان سال ۱۳۵۷ق برابر با ۱۰ آذر سال ۱۳۱۶ش سه مأمور نزد مدرس آمدند و چای سمی را به اجبار به او خوراندند. مأموران که دیدند خبری از اثر سم نیست، عمامه سید را در هنگام نماز از سرش برداشتند، برگردنش انداختند و او را خفه کردند. وی در شهر کاشمر به خاک سپرده شد. [۲۴] [۲۵]

در ایران به مناسبت شهادت سید حسن مدرس در ۱۰ آذر، این روز به نام روز مجلس نامگذاری شده است. [۲۶]

بازسازی آرامگاه مدرس

محدوده وسیعی در حدود ۵۰ هزار متر مربع در زمان حکومت پهلوی برای آرامگاه شهید مدرس در نظر گرفته می‌شود؛ [۲۷] ولی بازسازی قبر وی پس از انقلاب اسلامی صورت پذیرفت. امام خمینی که در سخنان خود بارها از شخصیت و فعالیت‌های مدرس تمجید می‌کرد [۲۸] در ۲۸ شهریور سال ۱۳۶۳ طی پیامی به عباس واعظ طبسی تولیت آستان قدس رضوی از او خواست آرامگاه سید حسن مدرس را تعمیر و بازسازی کند.

اعتبارنامه مدرس در مجلس شورای ملی.

تصویر سید حسن مدرس بر روی اسکناس ۱۰۰ ریالی

در سال ۱۳۶۳ شمسی بنای آرامگاه جدید به جای مقبره کوچک قبلی و در میان باغ وسیع و محصور در کاشمر ساخته شد. این بنا از یک گنبد مرکزی، چهار ایوان و گنبد فیروزه‌ای شکل گرفته به سبک معماری اسلامی و به اسلوب عصر صفوی بنیان گردیده است.^[۲۹]

پانویس

مرقد سید حسن مدرس در کاشمر

مرقد سید حسن مدرس در کاشمر

1. مدرسی، علی، مدرس جلد ۱، ۱۳۶۶ ص ۲۳؛ مدرس مجاهدی شکست ناپذیر، عبدالعلی باقی، ص ۱۶۰ و ۱۶۱. بنقل از سایت شهید آوینی (ht tp://www.aviny.com/news/83/09/10/08.aspx).
2. گلشن ابرار، جلد دوم، ص ۵۶۴ و ۵۶۵.
3. مدرسی، علی، مدرس جلد ۱، ۱۳۶۶ ص ۲۴.
4. مدرسی، علی، مدرس، ۱۳۶۶ ص ۲۴.
5. گلشن ابرار، جلد دوم، ص ۵۶۴ و ۵۶۵؛ مجله حصون - آذر و دیماه ۱۳۸۹، شماره ۲۷. بنقل از پایگاه اطلاع رسانی حوزه (http://www.)

6. مدرس مجاهدی شکست ناپذیر، عبدالعلی باقی، ص ۲۹. <http://www.aviny.com/news/83/09/1> بنقل از سایت شهید آوینی (0/08.aspx).
7. گلشن ابرار، جلد دوم، ص ۵۶۵.
8. ابوالفضل شکوری، سایت جماران (http://jamaran.ir/fa/NewsContent-id_15991.aspx).
9. خودنوشت
10. گلشن ابرار، جلد دوم، ص ۵۶۶.
11. ابوالفضل شکوری، سایت جماران. (http://jamaran.ir/fa/NewsContent-id_15991.aspx)
12. اصغر محمدی، فعالیت‌های سیاسی اجتماعی آیت‌الله شهید سید حسن مدرس، مطالعات انقلاب اسلامی ۱۳۸۶ شماره ۹ و ۱۰.
13. مدرسی، علی، مدرس جلد ۱، ۱۳۶۶. ص ۳۰ و ۳۱: زندگی نامه خودنوشت مدرس، روزنامه جمهوری اسلامی ۱۳۸۴/۰۹/۱۰.
14. اصغر محمدی، فعالیت‌های سیاسی اجتماعی آیت‌الله شهید سید حسن مدرس، مطالعات انقلاب اسلامی ۱۳۸۶ شماره ۹ و ۱۰.
15. اصغر محمدی، فعالیت‌های سیاسی اجتماعی آیت‌الله شهید سید حسن مدرس، مطالعات انقلاب اسلامی ۱۳۸۶ شماره ۹ و ۱۰؛ مدرسی، علی، مدرس جلد ۱، ۱۳۶۶. ص ۳۴.
16. اصغر محمدی، فعالیت‌های سیاسی اجتماعی آیت‌الله شهید سید حسن مدرس، مطالعات انقلاب اسلامی ۱۳۸۶ شماره ۹ و ۱۰.
17. اصغر محمدی، فعالیت‌های سیاسی اجتماعی آیت‌الله شهید سید حسن مدرس، مطالعات انقلاب اسلامی ۱۳۸۶ شماره ۹ و ۱۰؛ مدرسی، علی، مدرس جلد ۱، ۱۳۶۶. ص ۴۴.
18. ماهنامه الکترونیکی تاریخ معاصر ایران. (<http://dowran.ir/show.php?id=66043447>)
19. اصغر محمدی، فعالیت‌های سیاسی اجتماعی آیت‌الله شهید سید حسن مدرس، مطالعات انقلاب اسلامی ۱۳۸۶ شماره ۹ و ۱۰.
20. مدرسی، علی، مدرس جلد ۱، ۱۳۶۶. ص ۵۲-۶۲.
21. اصغر محمدی، فعالیت‌های سیاسی اجتماعی آیت‌الله شهید سید حسن مدرس، مطالعات انقلاب اسلامی ۱۳۸۶ شماره ۹ و ۱۰.
22. اصغر محمدی، فعالیت‌های سیاسی اجتماعی آیت‌الله شهید سید حسن مدرس، مطالعات انقلاب اسلامی ۱۳۸۶ شماره ۹ و ۱۰؛ زندگی نامه خودنوشت مدرس، روزنامه جمهوری اسلامی ۱۳۸۴/۰۹/۱۰.
23. اصغر محمدی، فعالیت‌های سیاسی اجتماعی آیت‌الله شهید سید حسن مدرس، مطالعات انقلاب اسلامی ۱۳۸۶ شماره ۹ و ۱۰.
24. اصغر محمدی، فعالیت‌های سیاسی اجتماعی آیت‌الله شهید سید حسن مدرس، مطالعات انقلاب اسلامی ۱۳۸۶ ش، شماره ۹ و ۱۰.
25. تاریخ بیست ساله ایران، مکی، ج ۵. <http://dowran.ir/show.php?id=14742> بنقل از ماهنامه الکترونیکی تاریخ معاصر ایران (8411).
26. دهم آذر روز مجلس (<http://www.tebyan.net/newindex.aspx?pid=934&articleID=926640>)
27. آرامگاه مدرس چگونه بعد از حکومت رضاخان پیدا شد؟ (<http://www.farsnews.com/newstext.php?nn=1394090800>) (1386)
28. مدرس از نگاه امام خمینی (<http://dowran.ir/show.php?id=83827496>)
29. بازسازی آرامگاه شهید مدرس به دستور امام (<http://www.imam-khomeini.ir/fa/n3050/%D8%B3%D8%B1%D9%88>)
%D8%A7%D8%B7%D9%84%D8%A7%D8%B9 %D8%B1%D8%B3 %D9%87%D8%A7%D8%B7%D9%84%D8%A7%D8%B9 %D8%B1%D8%B3

[B3%D8%A7%D9%86%DB%8C/%D8%AA%D8%A7%D8%B1%DB%8C%D8%AE/%D8%A8%D8%B1%DA%AF%DB%8C_%D8%A7%D8%B2_%D8%B5%D8%AD%DB%8C%D9%81%D9%87__%D8%A8%D8%A7%D8%B2%D8%B3%D8%A7%D8%B2%DB%8C_%D8%A2%D8%B1%D8%A7%D9%85%DA%AF%D8%A7%D9%87_%D8%B4%D9%87%DB%8C%D8%AF_%D9%85%D8%AF%D8%B1%D8%B3_%D8%A8%D9%87_%D8%AF%D8%B3%D8%AA%D9\(%88%D8%B1_%D8%A7%D9%85%D8%A7%D9%85](#)

منابع

- اصغر محمدی، فعالیت‌های سیاسی اجتماعی آیت‌الله شهید سید حسن مدرس، مطالعات انقلاب اسلامی ۱۳۸۶ شماره ۹ و ۱۰.
- مدرسی، علی، مدرس، بنیاد تاریخ انقلاب اسلامی ایران، تهران ۱۳۶۶ جلد ۱.
- گلشن ابرار، جلد دوم، ۱۳۸۵، نشر معروف.
- زندگی نامه خودنوشت مدرس، روزنامه جمهوری اسلامی ۱۳۸۴/۰۹/۱۰.
- مجله حصون - آذر و دیماه ۱۳۸۹، شماره ۲۷. <http://www.hawzah.net/fa/Magazine/View/5> [بنقل از پایگاه اطلاع رسانی حوزه](#) [\(/415/7504/93719\)](#).
- ابوالفضل شکوری، [سایت جماران \(http://jamaran.ir/fa/NewsContent-id_15991.aspx\)](http://jamaran.ir/fa/NewsContent-id_15991.aspx).
- ماهنامه الکترونیکی تاریخ معاصر [.\(http://dowran.ir/show.php?id=147428411\)](http://dowran.ir/show.php?id=147428411).
- مجله گلبرگ - آبان ۱۳۸۱، شماره ۳۵ [بنقل از پایگاه اطلاع رسانی حوزه](http://www.hawzah.net/fa/Magazine/View/3282/5) [\(http://www.hawzah.net/fa/Magazine/View/3282/5\)](#) [\(/125/46372\)](#).
- سایت آوینی [.\(http://www.aviny.com/news/83/09/10/08.aspx\)](http://www.aviny.com/news/83/09/10/08.aspx).

برگرفته از «https://wikishia.net/index.php?title=سید_حسن_مدرس&oldid=554450»

این صفحه آخرین بار در ۵ اوت ۲۰۲۰ ساعت ۱۸:۵۴ ویرایش شده‌است.

از این صفحه ۶۰۳ بار بازدید شده‌است.